

УДК 32.303

Василь Климончук, Юлія Масик

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕТВОРЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМ БАЛТІЙСЬКИХ КРАЇН У СКЛАДІ ЄС

У статті розглянуто проблеми трансформації політичних систем Латвії, Литви та Естонії в умовах інтеграції в Європейське співтовариство. Досліджуються особливості «єдиного політичного простору» країн Балтії, що сформований після розпаду СРСР.

Ключові слова: країни Балтії, політична система, Європейський Союз, європейська інтеграція, зовнішня політика держави.

Розпад СРСР та поступове розширення Євросоюзу є тими факторами, що вплинули на формування та розвиток політичних систем держав Балтії. Визначення особливостей демократичного транзиту Латвії, Литви та Естонії, а також утворення цими державами єдиного політичного простору залишається актуальним об'єктом політологічного дослідження. Тематика статті має також практичне значення, оскільки досвід держав Балтії у проведенні структурних політичних реформ, у послідовній адаптації політичних інститутів до зразків держав ЄС, може бути використаний при проведенні в Україні комплексної державно-правової реформи.

Ключовим поняттям політичних змін в посткомуністичних державах є поняття демократичного транзиту – переходу від авторитаризму до демократії. Загальними для багатьох держав етапами демократичного транзиту є наступні. Перший – криза авторитарного режиму та його лібералізація. Криза диктатури може мати як внутрішньополітичні, так і зовнішньополітичні причини. Ослаблення або втрата режимом легітимності є важливою складовою політичної кризи. Зниження легітимності відбувається не тільки на рівні широких верств населення, але й на рівні еліт. На цьому етапі формується відкрита опозиція режиму, що призводить до створення конкурентного політичного середовища. Другий етап – встановлення демократії. Основним процесом на цьому етапі є інституалізація демократичних механізмів державної влади.

Прозахідна орієнтація країн Балтії спонукала їх після набуття незалежності чітко і швидко визначитись у своїх головних стратегічних пріоритетах та векторах зовнішньої політики. Вони взяли за основу західноєвропейську соціально-економічну модель розвитку, Латвія, Литва та Естонія розглядали інтеграцію в європейські та євроатлантичні структури як один з найважливіших шляхів зміцнення національної незалежності, що гарантуватиме збереження суверенітету та національної безпеки, а також посприє вирішенню складних економічних та соціальних проблем. Тому, головною ціллю зовнішньої політики країн Балтії стала інтеграція до Європейського Союзу та НАТО, чого після тривалих і значних зусиль вони все-таки досягли.

Вступ до ЄС і НАТО був політичним пріоритетом, сформованим у країнах Балтії задовго до інтеграції у загальноєвропейські механізми економічної взаємодії. Цьому наряду надавалось особливе політичне і навіть символічне значення. Втілення в життя проекту «Return to the West» взяли на себе владні групи, які прагнули вийти з-під російського впливу [1, 22-23].

Актуальність дослідження інтеграції Литви, Латвії та Естонії до Європейського Союзу обумовлено рядом факторів. Вступ балтійських держав до ЄС

мав низку особливостей, які так чи інакше знайомі і для України. Зокрема, у цих країнах є спільні кордони з РФ; значна кількість російськомовного населення проживає на їхніх територіях; у зв'язку з тим, що економіка трьох балтійських держав була значною мірою зорієнтована на Росію, то енергетична та сировинна залежність від РФ змушувала уряди цих країн шукати виходи з цієї ситуації тощо. Отож, вивчення досвіду вирішення цих проблем, як і загалом руху Латвії, Литви та Естонії до об'єднаної Європи, є для України дуже важливим.

Метою статті є проаналізувати особливості інтеграції Латвії, Литви та Естонії до Європейського Союзу. Розглянути етапи, засади і механізми їхньої євроінтеграції, вивчити євроінтеграційний досвід балтійських держав у контексті можливих уроків для України.

Вступ України до Європейського Союзу є одним з самих пріоритетних цілей у зовнішній політиці. Взнявши до уваги держави Балтії, з якими в Україні є спільне минуле, то побачимо, що їм вдалось за дуже короткий термін здолати складнощі перехідного періоду, провести ряд реформ у економіці країн, змінити системи управління державою, а також соціальної сфери життя та долучитися до ЄС. Тому аналіз пройденого реформаційного шляху цих трьох країн має вагомий практичний інтерес для України.

Дана проблематика євроінтеграційних процесів країн Балтії практично не досягла комплексного дослідження в українській науці. Сьогодні є дуже актуальною дана тема для України. Вітчизняні науковці є зацікавленими у вивченні балтійського досвіду. Значним внеском у вивченні питання євроінтеграційного досвіду є дисертаційні дослідження В. Завацького «Європейська інтеграція країн Балтії (1991–2004 рр.) та Д. Аракеляна «Зовнішня політика країн Балтії в контексті розширення ЄС та НАТО». Окремо слід відзначити роботу М. Замікули «Країни Балтії на початку 1990-х років: передумови євроатлантичної інтеграції», який розглянув можливі варіанти розвитку національного зовнішньополітичного курсу, політичні та соціальні передумови, що спричинили обрання саме європейського/євроатлантичного вектора як основного шляху розвитку відносин із сусідами та діяльності балтійських держав на міжнародній арені.[7, 132]

Є. Ковтун, С. Білоножко, Г. Щедрова та М. Сидорук намагалися визначити етапи інтеграції Латвії, Литви та Естонії до Європейського Союзу. С. Скриль та А. Мазіна окреслили проблеми трансформації їх політичних систем в умовах інтеграції в Європейське співтовариство. У своєму дослідженні С. Скриль також розглянув особливості «єдиного політичного простору» держав Балтії, що сформувався після занепаду Радянського Союзу.

Литва, Латвія та Естонія традиційно вважаються частиною західного світу і Захід, виходячи саме з цього, будував свої відносини з країнами Балтії у 90-ті рр. [3, 15–16]. Процес інтеграції країн Балтії до Європейського Союзу дослідники вважають, що доречно поділити на три етапи. Перший етап починається у 1991 р. – з моменту встановлення дипломатичних відносин Латвії, Литви та Естонії з Європейськими Співтовариствами, і закінчується у 1995 р. підписанням угод про асоціацію, які стали підґрунтям політичного діалогу та економічної співпраці на наступні роки. Цей етап характеризується початком діалогу та включенням країн Балтії в орбіту економічної політики ЄС. Важливими подіями цього періоду були: засідання Європейської Ради в червні 1993 р. в Копенгагені, на якому було прийнято принципове політичне рішення про можливість розширення на Схід та сформульовано критерії для держав-кандидатів – стабільність демократичних інститутів, наявність конкурентоспроможної ринкової економіки і здатність

перейняти правовий доробок Союзу [5, 362]; засідання Європейської Ради у Ессені в грудні 1994 р. і схвалення нею “Загальної стратегії прийняття нових членів”, в якій було визначено основні напрямки та механізми набуття повноправного членства державами-кандидатами [7, 14-15].

Другий етап у відносинах між країнами Балтії та ЄС починається з червня 1995 р., а саме з підписання угод про асоціацію (Європейських угод) між ЄС і трьома балтійськими державами. З цього часу відбувається перехід до нового рівня відносин, коли сторони вже чітко визначають цілі та завдання на шляху до інтеграції. Саме у цей період були закладені підвалини процесу набуття повноправного членства в ЄС державами Балтії. Наприкінці 1995 р. вони подали заявки на вступ (Латвія – в жовтні, Естонія – в листопаді, Литва – в грудні) [7, 358].

Естонії першій з країн Балтії дісталася можливість стати майбутнім членом ЄС. Фахівці британського дослідницького центру «The Economist Intelligence Unit» вважають, що в економічній сфері Естонія на той час більш ніж усі інші країни наблизилася до вимог Євросоюзу. Динамічно-стабільний розвиток її господарства забезпечувався передусім за рахунок ефективної економічної політики держави [3, 362]. Естонські науковці пояснювали, що їхній секрет успіх полягає в історичних причинах та дружніх зв'язках із Фінляндією. Також, вагомим є те, що саме у Естонії політична еліта була більш однорідною етнічно та ідеологічно.

Завершальною подією третього етапу у відносинах країн Балтії з ЄС став саміт ЄС у Афінах 16 квітня 2003 року, де були підписані угоди про їх вступ до Європейського Союзу. Референдуми, проведені у країнах Балтії, продемонстрували високий рівень підтримки населенням євроінтеграції (в Литві – 90 %, в Латвії та Естонії – 67 %) [5, 126]. Країни Балтії з 1 травня 2004 р. стали повноправними членами Європейського Союзу.

Основна запорука успішності реалізації Стратегії до Європейського Союзу – це перехід від декларування намірів стати повноправним членом ЄС до конкретних дій. Конкретні кроки мають бути спрямовані в першу чергу на зменшення ролі держави в управлінні економікою, покращення ситуації в сфері боротьби з корупцією та тіньовою економікою [6,107]. Балтійські країни також повинні були виконати всі ці кроки, але вони виконували їх дуже швидко, а це вже свідчить, що Україна може взяти для себе їхній досвід. Адже, практично з 1994 року наша держава стоїть на місці.

Розвиток відносин з ЄС дав можливість країнам Балтії отримувати значні кошти за програмами допомоги. Загальна сума дотацій у 1991 – 2004 рр. з боку ЄС через інструменти підтримки країн-кандидатів (Фаре, Іспа, Інтеррег) склала: для Латвії – 319 млн. євро, Литви – 527 млн. євро, Естонії – 323 млн. євро [2, 110]. Тобто, розміри допомоги Латвії, Литви та Естонії з боку ЄС у перерахунку на душу населення були найвищими у порівнянні з іншими державами Центральної та Східної Європи [7,102].

На економіку країн Балтії позитивний вплив мало збільшення інвестицій, які надходили з країн-членів ЄС. За деякими даними, загальний об'єм прямих інвестицій у економіку трьох прибалтійських республік за період 1992–2004 рр. склав понад 9500 млн. євро [2, 130]. Такі фінансові вкладення відіграли значну роль в економічному зростанні та укріпленні зовнішньоекономічних зв'язків з країнами Євросоюзу.

Серед значних здобутків трансформації балтійських держав під впливом вступу до Європейського Союзу можна назвати наступні:

У Литві знайшли власне рішення щодо питання енергетичної безпеки. З метою диверсифікації енергоносіїв у другій половині 2014 р. на березі Балтійського моря в місті Клайпеді було розміщено власний термінал-танкер для прийому партій зрідженого природного газу. Безперечно будівництво плавучого терміналу для прийому зрідженого природного газу (замовлення виконали норвежці), який символічно назвали «Незалежність», і його обслуговування є доволі витратним, але ще за кілька місяців до вводу терміналу в експлуатацію Газпром знизив ціну на газ для Литви [6,22-23]. Зараз Литва значно менше енергетично залежна від Росії і може імпортувати газ від інших постачальників, зокрема США та ОАЕ.

Якщо Литва є своєрідним лідером регіону з вирішення проблем енергетичної політики, то Латвія стала випробувальним майданчиком для обговорення стратегій з регулювання внутрішньоєвропейської економічної кризи. Латвію навіть порівнювали з Грецією через значні обсяги європозик в обох країнах та проблеми з можливістю погашення заборгованості. У 2008 р. Латвія зіткнулася з дефіцитом поточного рахунку у 23% ВВП та інфляцією 18%. Тим не менше, коли Греція обрала дефолт та шукала позики від інших європейських країн та МВФ, Латвія збільшила податки та значно скоротила державний бюджет. У результаті країна настільки швидко скоригувала свою економіку, що змогла приєднатися до зони євро у 2014 р. – саме тоді, коли Греція мала намір залишити зону єдиної європейської валюти. Досвід Латвії в боротьбі з економічною кризою викликає також і багато питань, зокрема щодо високої соціальної ціни, оскільки рівень безробіття в країні піднявся до 21% (2014), хоча з часом від поступово знижувався [5,22-23]. У Європі наразі розглядають Латвію як приклад того, як протистояти економічній кризі в середині ЄС.

Найбільш наочні здобутки державної політики в цифровій галузі має Естонія. Вона почала з програми інтернетизації всієї країни, оголосивши доступ до Інтернету громадянським правом людини, тут зуміли ефективно впровадити систему електронного уряду. Систему Е-голосування вперше було успішно впроваджено на місцевих виборах 2005 р. і парламентських 2007 р., вона супроводжувалася оформленням цифрових посвідчень особи. Успішними є результати впровадження Е-уряду для боротьби з корупцією – за версією міжнародної неурядової організації Transparency International Естонія у 2014 р. посіла 26 місце зі 175 у рейтингу найменш корумпованих країн [15,23-24]. Сьогодні вивчають у багатьох країнах світу технологічні інструменти, які Естонія застосовує у сфері урядування. Естонія має намір побудувати так звану «фінську модель інформаційного суспільства», що передбачає створення конкурентоспроможної економіки на основі передових технологій, що дозволяє успішно конкурувати за продуктивністю праці з провідними економіками світу, і одночасно звести до мінімуму зростання соціальної нерівності.

Держави Балтії та Україна є досить схожими, по-перше, їх об'єднує радянське минуле, по-друге, це країни, що на початку 1990-х почали будівництво самостійної та демократичної держави, проголосивши курс на співпрацю з Європейським Союзом. Розширення ЄС, яке відбулося у 2004 році вплинуло безпосередньо і на Україну. Для України, в стратегічному плані, розширення ЄС є важливим чинником подальшої європейської інтеграції, за рахунок якої виникають більш широкі можливості розвитку всебічного співробітництва та поглиблення взаємодії з організацією [4, 12-13].

Останні роки у нашій державі простежується незмінність євроінтеграційного курсу, але через політичну нестабільність Україна не може зосередитися на своїх цілях.

Враховуючи логіку процесу євроінтеграції країн Балтії від торговельно-економічної адаптації до договірно-правового етапу наголосимо, що в Україні перший етап можна охарактеризувати як декларативний. Так, Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС, яка передбачала співпрацю з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань, була ухвалена у 1994 р., а набула чинності тільки у 1998 р. Двосторонній План дій «Україна – ЄС» був схвалений лише у 2005 р. Цей документ містив перелік конкретизованих зобов'язань України у сфері зміцнення демократичних інституцій, боротьби з корупцією, структурних економічних реформ та заходів із розвитку співпраці з ЄС у секторальних сферах [2, 6-7].

Другим етапом євроінтеграції України був політичний етап, а саме підписання Угоди про асоціацію. У червні 2014 року відбулося підписання економічної частини. Фактичними здобутками інтенсифікації двосторонніх відносин між Україною та інститутами Європейського Союзу стали часткова реалізація зони вільної торгівлі у контексті дії Угоди про асоціацію та переговорний процес щодо скасування візового режиму між Україною та країнами ЄС. За підсумками саміту «Україна – ЄС» наприкінці 2016 р. було визначено, що головними пріоритетами для обох сторін залишаються скасування візового режиму, співпраця у сфері енергетики, реалізація фінансових заходів «Антикорупційна ініціатива Євросоюзу в Україні», подальша дія Угоди про зону вільної торгівлі, збереження санкцій проти Російської Федерації та просування Мінського процесу [6, 134-135].

Якщо порівняти аналогічні процеси у країнах Балтії та Україні, можна виділити декілька аспектів, які гальмують євроінтеграцію України, а саме:

- відсутність консолідованої позиції щодо пріоритетів зовнішньополітичного та зовнішньоекономічного курсу держави серед представників політичної еліти;
- низька інтенсивність переходу від декларативного етапу до процесів реформування та адаптації. Так, у 2016 р. Україна імплементувала тільки 36 законодавчих актів Європейського Союзу із 126, необхідних для європейської інтеграції;
- присутність корупційної/тіньової складової у реалізації державної політики та функціонуванні політичних інститутів;
- значна тривалість переговорно-консультаційних процесів;
- відсутність сталої комунікаційної стратегії з підтримки ідеї європейської інтеграції [4,8-9].

Для Латвії, Литви та Естонії євроінтеграція стала головним чинником, який мав великий вплив на розвиток цих держав. Саме шлях до ЄС виступив основним катализатором проведення реформ та економічного зростання. У період вступу до Європейського Союзу, економічні показники держав Балтії були одними з найнижчих серед країн-учасників, економіку прибалтійських республік можна характеризувалася високими темпами зростання. Вони набагато випередили усі колишні радянські республіки. Після того, як балтійські країни були повноправними членами ЄС, то збільшилася їхня політична вага, а також зріс міжнародний імідж. Для України досвід Латвії, Литви та Естонії є в значній мірі корисним. Наш уряд проголосило вступ до Європейського Союзу одним із стратегічних питань зовнішньої політики, але відносини з ЄС поки що знаходяться на початковому етапі. Така ситуація склалася за рахунок повільності реформ в нашій державі та небажання керівництва Європейського Союзу починати нову хвилю розширення.

Також, позитивними наслідками євроінтеграції для країн Балтії є зменшення рівня безробіття, інституційні реформи, спрямовані на підвищення

конкурентоспроможності вітчизняних компаній, прискорення зростання у ряді галузей сфери послуг, збільшення чистих надходжень фінансування з боку інституцій ЄС, сприяння стабільності на фінансових ринках, прискорення зростання довгострокових зобов'язань банків, зростання прямих іноземних інвестицій. Одночасно негативні наслідки пов'язані з уповільненням зростання валових інвестицій, збільшенням інфляції, зменшенням частки споживчих товарів у експорті. Нейтральний або подвійний характер мають такі наслідки: різке зростання зовнішніх активів банків, прискорення зростання грошового агрегату М2, зміни у географічній і товарній структурі у зовнішній торгівлі, зростання прямих іноземних інвестицій закордон і збільшення частки ЄС у прямих іноземних інвестиціях у самі країни Балтії. Істотні зміни відбулися у балансі торгівлі товарами і послугами, але однозначні висновки щодо впливу вступу на нього важко зробити. Для України наслідки вступу країн Балтії до ЄС мали швидше негативний характер, оскільки вона понесла втрати у вигляді зменшення позитивного сальдо торгового балансу. Подальший розвиток подій дозволить визначити реальні середньо- і довгострокові наслідки розширення ЄС [2, 124].

Латвія, Литва та Естонія пережили складний період трансформації усіх сфер суспільного життя. Всі вони вже з початку 90-х рр. намагалися переорієнтувати свою експортну продукцію з Росії на ринки Європейського Союзу. Спільними для всіх країн були також питання кордонів та, що особливо стосується Латвії та Естонії, долі російськомовних громадян. Однак, загалом країни Балтії досягли значного прогресу в економічному реформуванні, політичній трансформації та правовій гармонізації з Європейським Союзом, закономірним наслідком чого стало їх приєднання до його лав.

Сильна воля Литви, Латвії та Естонії до інтеграції до Західної Європи відповідає двом додатковим логікам. По-перше, логіка безпеки та політичної стабільності (через НАТО у випадку російської «загрози»). По-друге, логіка «ідентичності»: країни Балтії надзвичайно захищають свою національну ідентичність, яка була пригноблена у Радянському Союзі, а інтеграція до ЄС та Балтійського регіону підкреслює їх приналежність до «західноєвропейської» цивілізації [2, 56-57].

Отже, країни Балтії реалізували загалом успішну, як з огляду на кінцевий результат, так і під кутом зору захисту національних інтересів, стратегію інтеграції до Європейського Союзу. Процес європейської інтеграції сприяв позитивним внутрішнім перетворенням у різних сферах суспільного життя балтійських країн. Вивчення цього позитивного досвіду є актуальним для України і потребує детального вивчення.

Таким чином, результативність демократичного транзиту у Латвії, Литві та Естонії, а також синхронність їх інтеграції у Європейський Союз, дає підстави наголосити на створенні єдиного прибалтійського політичного простору на теренах колишнього СРСР. Особливостями такого простору є спільність геополітичних цілей та інтересів, тотожність політичних систем, стандартизованість правових інститутів у європейському середовищі.

1. Завацький В.М. Європейська інтеграція країн Балтії (1991–2004 рр.): дис.канд. іст. наук. – Донецьк, 2008. – 225 с. 41

2. Замікула М.О. Країни Балтії на початку 1990-х років: передумови євроатлантичної інтеграції // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія: Історія. – 2010. – Т. 129. – Вип. 116. – С. 91–94.

3. Білоножко С. В. Західний вектор зовнішньої політики країн Балтії: шлях від незалежності до євроінтеграції // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2015. – Вип. 44. – Т. 2. – С.130–135.

4. Ковтун Є. Досвід інтеграції Латвії, Литви та Естонії до Європейського союзу, як приклад для України // Емінак. – 2008. – № 1-4. – С. 105–109.
5. Сидорук М. Особливості інтеграції держав Балтії до ЄС // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Міжнародні відносини. – 2010. – Вип. 2. – С. 97–104.
6. Мазіна А. Особливості демократичного процесу в країнах Балтії // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – 2009. – Вип. 16. – С. 387–393.
7. Скриль С. А. Трансформація політичних систем Латвії, Литви та Естонії в умовах інтеграції в європейське співтовариство // Актуальні проблеми політики. – 2015. – Вип. 54. – С. 146–152.
8. Bengtsson R. Towards a Stable Peace in the Baltic Sea Region? / R. Bengtsson // Cooperation and Conflict. – 2000. – Vol. 35. – P. 355–388.

References

1. 1. Zavatskyi V.M. Yevropeiska intehratsiia krain Baltii (1991–2004 rr.): dys.kand. ist. nauk. – Donetsk, 2008. – 225 s. 41
2. Zamikula M.O. Krainy Baltii na pochatku 1990-kh rokiv: peredumovy yevroatlantychnoi intehratsii // Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly. Serii: Istorii. – 2010. – Т. 129. – Вип. 116. – С. 91–94.
3. Bilonozhko S. V. Zakhidnyi vektor zovnishnoi polityky krain Baltii: shliakh vid nezalezhnosti do yevrointehratsii // Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. – 2015. – Вип. 44. – Т. 2. – С. 130–135.
4. Kovtun Ye. Dosvid intehratsii Latvii, Lytvy ta Estonii do Yevropeiskoho soiuzu, yak pryklad dlia Ukrainy // Eminak. – 2008. – № 1-4. – С. 105–109.
5. Sydoruk M. Osoblyvosti intehratsii derzhav Baltii do YeS // Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Serii: Mizhnarodni vidnosyny. – 2010. – Вип. 2. – С. 97–104.
6. Mazina A. Osoblyvosti demokratychnoho protsesu v krainakh Baltii // Suchasna ukrainska polityka. Polityky i politolohy pro nei. – 2009. – Вип. 16. – С. 387–393.
7. Skryl S. A. Transformatsiia politychnykh system Latvii, Lytvy ta Estonii v umovakh intehratsii v yevropeiske spivtovarystvo // Aktualni problemy polityky. – 2015. – Вип. 54. – С. 146–152.
8. Bengtsson R. Towards a Stable Peace in the Baltic Sea Region? / R. Bengtsson // Cooperation and Conflict. – 2000. – Vol. 35. – R. 355–388.

Klymonchuk Vasyl, Masyk Yuliia. Peculiarities of the transformation of the political systems of the Baltic countries within the EU

The article considers the problems of transformation of the political systems of Latvia, Lithuania and Estonia in the conditions of integration into the European Community. The peculiarities of the "single political space" of the Baltic States, which was formed after the collapse of the USSR, are studied.

The collapse of the USSR and the gradual enlargement of the European Union are the factors that influenced the formation and development of the political systems of the Baltic states. Determining the peculiarities of the democratic transit of Latvia, Lithuania and Estonia, as well as the formation of a single political space by these states, remains an important object of political science research. The topic of the article is also of practical importance, as the experience of the Baltic States in carrying out structural political reforms, in the consistent adaptation of political institutions to the models of EU states, can be used in conducting comprehensive state and legal reform in Ukraine.

The key concept of political change in post-communist states is the concept of democratic transit - the transition from authoritarianism to democracy. The stages of democratic transit common to many countries are as follows. The first is the crisis of the authoritarian regime and its liberalization. The crisis of a dictatorship can have both domestic and foreign policy causes. The weakening or loss of legitimacy of the regime is an important component of the political crisis. The decline in legitimacy occurs not only at the level of the general population, but also at the level of elites. At this stage, open opposition to the regime is formed, which leads to the creation of a competitive political environment. The second stage is the establishment of democracy. The main process at this stage is the institutionalization of democratic mechanisms of state power.

Keywords: *Baltic States, political system, European Union, European integration, foreign policy.*